

Зміцнення безпеки та поширення стабільності шляхом розширення НАТО

29 березня 2004 року сім країн -- Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія -- офіційно стали членами НАТО. Це означає, що віднині вони користуватимуться усіма перевагами та поділятимуть усі обов'язки, що походять від членства в Альянсі. Внаслідок вступу до Альянсу нових держав розширилася зона безпеки і стабільності на європейському континенті, і нині під захистом НАТО перебуває майже 45 мільйонів громадян європейських країн.

До речі, нинішній, п'ятий раунд розширення НАТО -- другий після завершення холодної війни -- найбільший в історії. У рамках цього туру розширення до НАТО вступило стільки ж країн, скільки й під час попередніх чотирьох. Як зазначив генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер: «Це вагомий крок на шляху до втілення давньої мети НАТО: побудувати вільну, неподільну та безпечну Європу, яка жила б у мирі та відповідно до спільних демократичних цінностей».

Для семи нових членів, усі з яких -- колишні комуністичні держави Центральної та Східної Європи -- вступ до НАТО став логічним завершенням тривалого підготовчого процесу, що зайняв практично десятиліття.

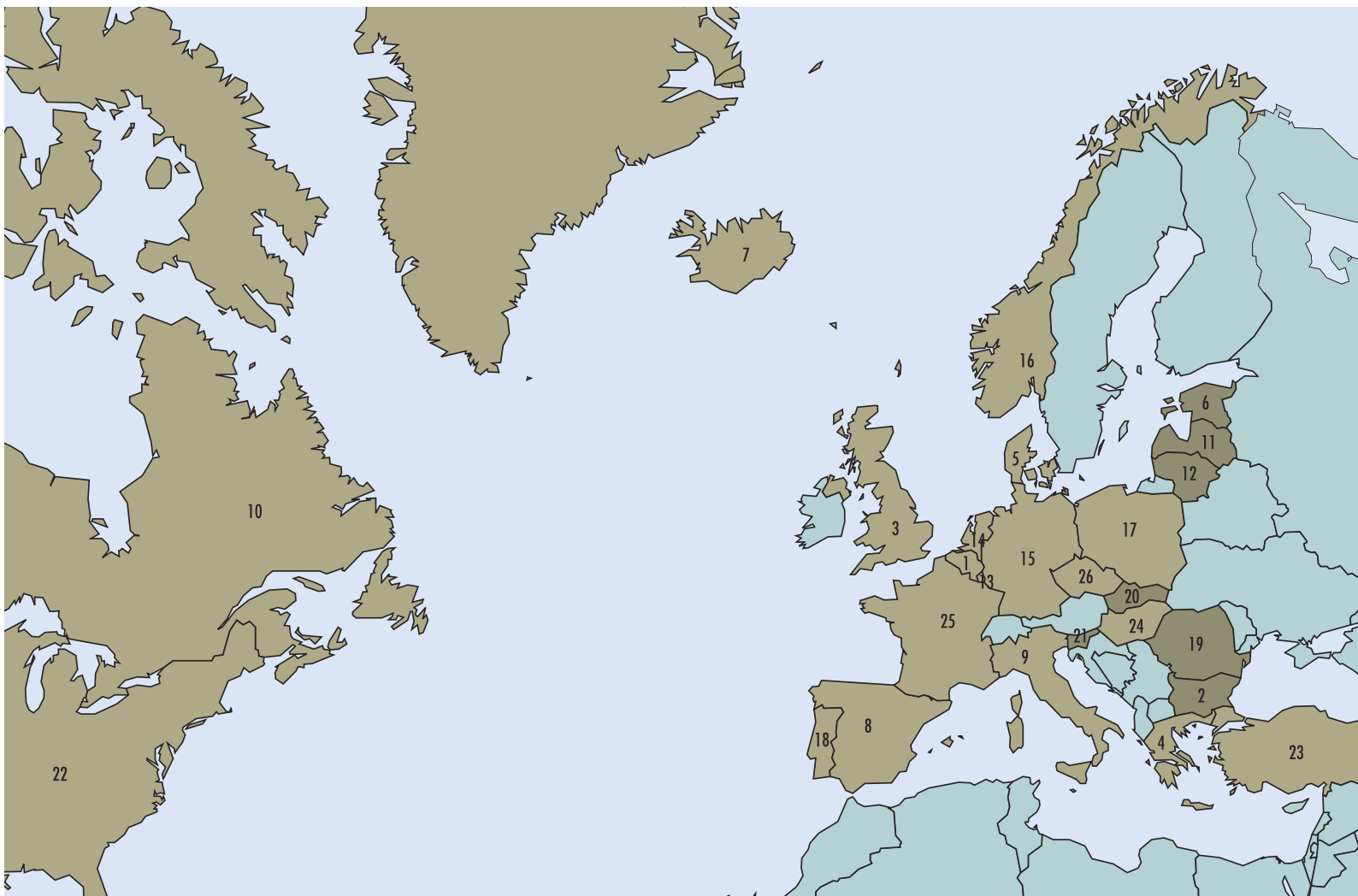
Майже відразу після введення в дію програми НАТО «Партнерство заради миру» (ПЗМ), у 1994 році усі сім країн приєдналися, а згодом поглибили та розширили відносини з Альянсом з метою набуття членства. Починаючи з 1999 року, усі ці країни мали змогу долучитися до ще активнішої співпраці у рамках Плану дій щодо членства (ПДЧ) -- програми з надання консультацій, допомоги та практичної підтримки стосовно підготовки до членства в Альянсі, яка мала на меті полегшити досягнення стандартів НАТО країнами, які задекларували свій намір вступити до Альянсу (див. також у рамочці: «План дій щодо членства»).

Протягом цього процесу сім нових країн-членів здійснили широко-масштабну програму складних реформ у багатьох різних галузях, виходячи далеко за межі виключно питань безпеки, оборони та військових структур. Втілюючи реформи у життя, ці країни разом із іншими державами-партнерами НАТО долучилися до багатьох операцій Альянсу, зокрема, взяли участь у миротворчих місіях під проводом НАТО на Балканах та в Афганістані.

Завдячуючи участі у цих операціях, вони спромоглися довести свою здатність бути не лише «споживачами», які користувалися б перевагами гарантій колективної оборони держав-членів Альянсу, що їх закріплено у статті 5 Вашингтонського договору, але що вони так само можуть бути «постачальниками» безпеки, здатними сприяти встановленню стабільності на євроатлантичному просторі та за його межами.

Розширення НАТО у жодному разі не новий процес (див. у рамочці: «Раунди розширення НАТО»). Протягом 55 років існування Альянсу кількість його держав-членів зросла з 12 країн-засновниць до нинішніх 26 членів. До речі, процес розширення -- це безперервний динамічний процес, який відбувається відповідно до статті 10 Вашингтонського договору, у якій йдеться, що претендувати на членство в Альянсі може «будь-яка європейська держава, яка здатна поширювати принципи цього договору та сприяти підтриманню безпеки у північноатлантичному регіоні».

Сім нових країн-членів здійснили широкомасштабну програму складних реформ

Держави – члени НАТО   Держави – члени НАТО станом на 2004 рік

 Бельгія (1)	 Іспанія (8)	 Німеччина (15)	 Словенія (21)
 Болгарія (2)	 Італія (9)	 Норвегія (16)	 США (22)
 Велика Британія (3)	 Канада (10)	 Польща (17)	 Туреччина (23)
 Греція (4)	 Латвія (11)	 Португалія (18)	 Угорщина (24)
 Данія (5)	 Литва (12)	 Румунія (19)	 Франція (25)
 Естонія (6)	 Люксембург (13)	 Словаччина (20)	 Чеська Республіка (26)
 Ісландія (7)	 Нідерланди (14)		

Розширення після холодної війни

Обидва раунди розширення НАТО -- нинішній та перший після холодної війни у 1999 році, коли до НАТО вступили Чеська Республіка, Угорщина та Польща -- сприяли зміцненню НАТО, посиленню безпеки та поширенню стабільності у Європі. Втім, на початку 1990-х політичні оглядачі часто піддавали сумніву користь, яку чинні члени НАТО могли б мати від процесу розширення Альянсу у плані згуртованості та солідарності організації, а також висловлювали занепокоєння стосовно наслідків цього процесу для розвитку відносин з іншими країнами.

У 1995 році було проведено та згодом оприлюднено Аналіз з питань розширення НАТО (див. у рамочці) -- дослідження, у якому розглядалися позитивні наслідки прийому до НАТО нових членів, а також шляхи їхньої інтеграції до структур Альянсу. В Аналізі зроблено висновок, що із завершенням холодної війни виникла унікальна нагода побудувати досконалішу систему безпеки в усьому євроатлантичному просторі і що розширення НАТО сприятиме зміцненню безпеки і стабільності усіх народів.

В Аналізі також зазначено, що держави-претенденти мають довести, що відповідають певним вимогам. Зокрема, вони мали надати докази того, що у кожній з них ефективно функціонує демократичний політичний устрій, побудований на принципах ринкової економіки, що поведження з національними меншинами відповідає настановам ОБСЄ, що вони спромоглися остаточно розв'язати суперечки з

сусідами та зобов'язалися загалом врегульовувати конфлікти мирним шляхом, а також, прагнуть і здатні робити внесок у військову діяльність Альянсу та досягати оперативної сумісності зі збройними силами інших держав-членів і готові забезпечити демократичні цивільно-військові відносини та інституційні структури.

З моменту вступу до Альянсу нові країни однаковою мірою користуватимуться перевагами та поділятимуть обов'язки, пов'язані з членством. Тобто вони повинні будуть дотримуватися усіх принципів, політики та процедур, що були узгоджені іншими членами Альянсу ще до їхнього вступу.

Під час Празького саміту у листопаді 2002 року сім держав отримали пропозицію розпочати переговори щодо вступу. Переговори проходили у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. У них брали участь групи експертів НАТО та представники окремих країн-кандидатів, які отримали запрошення. На етапі переговорів обов'язковим було отримання чіткого політичного підтвердження країнами-кандидатами їхньої заінтересованості, готовності та спроможності досягти відповідності політичним, правовим та військовим критеріям і виконувати обов'язки, що походять від членства в Альянсі, які окреслено у Вашингтонському договорі та Аналізі з питань розширення НАТО.

Переговори з кожною країною-кандидатом проходили у два етапи. По-перше, розглядалися політичні та оборонні аспекти, щоб в принципі

Зміцнення безпеки та поширення стабільності шляхом розширення НАТО

Графік розширення

пересвідчитися у тому, що країни-кандидати відповідають вимогам членства в НАТО. На другому етапі передбачався розгляд технічних питань, зокрема, таких аспектів, як ресурсне забезпечення, безпека, правові питання, а також внесок, який кожна країна робитиме до загального бюджету Альянсу. Останнє питання вирішується на пропорційній основі: відповідно до потужності економіки кожної держави порівняно з іншими країнами-членами.

Запрошені до вступу країни також мали підписати та ратифікувати відповідні юридичні документи, запровадити заходи щодо гарантування безпеки інформації НАТО з обмеженим доступом та підготувати свої розвідувальні служби та структури безпеки до роботи з Управлінням безпеки штаб-квартири НАТО. У правовій площині запрошені країни мали підписати низку документів, що регламентують статус сил, а також різні технічні та інформаційні питання. Йдеться про підписання Вашингтонського договору, Лондонської угоди від 1951 року про статус сил та Паризького протоколу від 1952 року про статус міжнародних військових штабів. Угода про статус сил визначає умови, за яких війська інших держав-членів Альянсу можуть діяти на території країни НАТО, наприклад, під час проведення навчань або інших військових операцій.

12 країн-засновниць створюють НАТО:
Бельгія, Велика Британія, Данія, Ісландія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, США та Франція.

1949 ^

Внаслідок переговорів були також визначені терміни завершення необхідних реформ, які були передані країнами-кандидатами на затвердження Альянсом. Деякі з них передбачали далекосяжні перетворення, а окремі тривають і нині, навіть після вступу до Альянсу. Під час визначення термінів враховувалося кілька чинників, зокрема, досягнення поточних цілей ПДЧ, «Цілей партнерства» (аналог «Цілей щодо розвитку сил», які мають виконуватися країнами НАТО через певні проміжки часу з метою визначення військових внесків кожної окремої країни), а також щорічну Національну програму, яку кожна країна виконувала індивідуально (її проект країни - учасниці ПДЧ подавали на розгляд та затвердження НАТО).

На другому етапі процесу прийняття нових членів кожна країна-кандидат офіційно заявила про свою згоду з обов'язками та зобов'язаннями, що походять від членства, включаючи намір завершити реформи у запланований термін. З цією метою вони надіслали Листи про наміри за підписом міністрів закордонних справ на адресу генерального секретаря НАТО.

Третім кроком стала підготовка Альянсом протоколів про приєднання до Вашингтонського договору для кожної запрошеної країни. Ці протоколи фактично є поправками або додатками до

Договору і з моменту підписання стають його невід'ємною частиною. 26 березня 2003 року послы держав -- членів НАТО підписали ці документи і у такий спосіб уможливили приєднання запрошених країн до Північноатлантичного договору. Відтоді представники країн-кандидатів почали брати участь у засіданнях Північноатлантичної ради та більшості комітетів НАТО як спостерігачі.

По-четверте, уряди держав -- членів НАТО мали ратифікувати протоколи відповідно до вимог національного законодавства та процедур, адже у кожній країні своя процедура ратифікації. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки для прийняття закону необхідно, щоб він набрав щонайменше дві третини голосів у Сенаті. В інших країнах, зокрема у Великій Британії, процедура офіційного парламентського голосування не передбачається. Після ратифікації протоколів Сенатом Франції 5 лютого 2004 року, процес ратифікації в державах НАТО був завершений.

Таким чином, стало можливим приступити до п'ятого, завершального етапу процесу приєднання, а саме: підписання протоколів кожною запрошеною країною відповідно до внутрішніх процедур, після чого «інструменти приєднання» були передані до Держдепартаменту США, де зберігається оригінал Вашингтонського договору. З цієї нагоди 29 березня 2004 року у

Білому домі, Вашингтон (округ Колумбія) відбулася спеціальна церемонія, яка ознаменувала, що сім нових держав офіційно стали членами Альянсу.

П'ятий раунд розширення НАТО, втім, не буде останнім. Двері НАТО залишаються відкритими для вступу інших країн. Нині у ПДЧ беруть участь Албанія, Хорватія та колишня Югославська Республіка Македонія*.

Після Празького саміту НАТО збільшило допомогу Албанії та колишній Югославській Республіці Македонія* у галузі оборонної реформи та реформування структур безпеки для надання цим країнам підтримки стосовно підготовки до можливого вступу до НАТО. Хорватія, яка вступила до ПДЧ у 2002 році, також розглядатиметься як потенційний кандидат залежно від того, наскільки успішно просува-тимуться реформи в країні та відповідно до виконання нею міжнародних зобов'язань, зокрема, стосовно співпраці з Міжнародним трибуналом з питань злочинів у колишній Югославії.

Як йдеться у Вашингтонському договорі, а також у разі згоди усіх чинних членів Альянсу, двері НАТО залишаються відкритими і для інших європейських держав, які оголосять своє бажання претендувати на членство.

Докладніше про розширення НАТО та інформацію про нових членів можна знайти за адресою: www.nato.int/issues/enlargement/index.htm

Вступ Греції та Туреччини

Вступ Федеративної Республіки Німеччини

Вступ Іспанії

1952 ^

1955 ^

1982 ^

План дій щодо членства

План дій щодо членства, скорочено ПДЧ, -- це програма НАТО з надання консультацій, допомоги та практичної підтримки, що враховує індивідуальні потреби держав, які задекларували прагнення вступити до Альянсу. ПДЧ був введений в дію у квітні 1999 року під час Вашингтонського саміту НАТО для надання допомоги країнам-претендентам у питанні підготовки до можливого вступу до НАТО. Цей процес багато в чому ґрунтується на досвіді, набутому внаслідок приєднання до Альянсу Чеської Республіки, Угорщини та Польщі, які вступили до Альянсу у 1999 році у рамках першого раунду розширення після завершення холодної війни.

Одним із основних елементів ПДЧ була розробка країнами-претендентами індивідуальних щорічних національних програм стосовно підготовки до можливого членства, які охоплювали політичні, економічні, оборонні, ресурсні, безпекові та правові аспекти. Завдяки системі зворотного зв'язку країни -- учасниці ПДЧ мали змогу отримувати відверті конкретизовані відгуки щодо оцінки виконання ними цих програм з боку Альянсу. Передбачалося, зокрема, надання політичних та технічних консультацій, проведення щорічних засідань за участю усіх країн НАТО та окремих держав-кандидатів на рівні Північноатлантичної ради для підбиття підсумків роботи. У галузі оборонного планування країнам-претендентам був запропонований такий підхід, який включав розробку та аналіз визначених цілей планування.

Хоча участь у ПДЧ значною мірою сприяє підготовці до вступу до НАТО, вона не є автоматичною гарантією майбутнього членства. Втім, сім країн, які приєдналися до Альянсу 29 березня 2004 року, мали істотну користь від цієї програми, так само, як і нинішні країни-претенденти: Албанія, Хорватія та колишня Югославська Республіка Македонія*, які досі беруть у ній участь.

Внаслідок возз'єднання
Німеччини територія
колишньої Німецької
Демократичної
Республіки також
входить до складу НАТО

Вступ Польщі, Угорщини
та Чеської Республіки

Вступ Болгарії, Естонії,
Латвії, Литви, Румунії,
Словаччини та Словенії

1990 ^

1999 ^

2004 ^

Аналіз з питань розширення НАТО

У 1995 році Альянсом був проведений Аналіз з питань розширення НАТО, у якому порушувалися питання «як?» і «навіщо?» стосовно запрошення нових членів. Внаслідок проведення Аналізу дійшли висновку, що після завершення холодної війни та розпуску Варшавського договору з'явилася потреба і унікальна можливість підвищити рівень безпеки в усьому євроатлантичному просторі і запобігти відновленню розподільчих ліній на континенті.

До того ж в Аналізі було зазначено, що процес розширення Альянсу сприятиме зміцненню стабільності та безпеки усіх країн євроатлантичного регіону, оскільки спонукатиме їх до проведення демократичних реформ, зокрема, встановлення демократичного цивільного контролю над збройними силами, розвитку моделей і традицій співпраці, проведення консультацій та здатності досягнення консенсусу, які мають бути притаманні відносинам між державами у складі Альянсу, й сприяння розвитку добросусідських відносин. У такий спосіб можна підвищити прозорість процесу оборонного планування та укладання військових бюджетів, а завдяки цьому -- зміцнити довіру між окремими країнами й сприяти загальній тенденції до більш тісної співпраці у Європі. В Аналізі був також зроблений висновок, що процес розширення Альянсу сприятиме підвищенню його здатності відігравати роль щодо гарантування європейської та міжнародної безпеки, а також зміцненню та поглибленню трансатлантичного партнерства.

Щодо питання «як?» здійснити процес розширення, в Аналізі підтверджувалося, що, як і під час усіх попередніх раундів розширення, вступ нових членів відбуватиметься шляхом їхнього приєднання до Вашингтонського договору відповідно до статті 10. Після завершення процедури нові члени користуватимуться тими ж самими правами, що й інші члени Альянсу, а також поділятимуть обов'язки, пов'язані з членством. У момент приєднання вони також повинні прийняти та відтоді дотримуватися принципів, політики та процедур, стандартних для функціонування Альянсу.

Були окреслені й інші умови, а саме: перш ніж стати членами Альянсу країни-кандидати повинні досягти мирного врегулювання етнічних конфліктів або існуючих територіальних суперечок. Іншим чинником, який мав враховуватися під час ухвалення рішення стосовно вступу тієї чи іншої країни, була здатність країни робити військовий внесок у гарантування колективної безпеки, проведення миротворчих та інших операцій Альянсу. Нарешті, в Аналізі був зроблений висновок, що країни -- члени Альянсу повинні вирішити питання вступу тієї чи іншої країни на основі консенсусу, причому їхнє рішення має ґрунтуватися на міркуванні, чи зможе певна країна сприяти підтриманню безпеки та стабільності у північноатлантичному регіоні.

Раунди розширення НАТО

Після створення НАТО у 1949 році відбулося п'ять раундів розширення: у 1952, 1955, 1982, 1999 та 2004 роках. Таким чином, кількість країн -- членів з 12 держав-засновниць -- Бельгії, Канади, Данії, Франції, Ісландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Великої Британії та США -- зросла до нинішніх 26.

Перший раунд розширення відбувся у 1952 році, внаслідок чого до Альянсу вступили Греція та Туреччина, отже територію безпеки і стабільності, що їх забезпечує Альянс, було поширено на країни Південно-Східної Європи. Три роки по тому, у 1955 році, п'ятнадцятим членом Альянсу стала Федеративна Республіка Німеччина. Згодом, у 1982 році, шістнадцятим членом НАТО стала Іспанія. Після возз'єднання Німеччини у 1990 році до складу НАТО також увійшла територія колишньої Німецької Демократичної Республіки.

Внаслідок падіння Берлінського муру та розпаду Варшавського договору після завершення холодної війни виникла нагода здійснити подальше розширення НАТО. Нові демократичні країни Центральної та Східної Європи прагнули вступити до Альянсу, щоб стати повноправними учасниками євроатлантичних структур і у такий спосіб зміцнити свою незалежність.

Під час Мадридського саміту 1997 року Чеській Республіці, Угорщині та Польщі було запропоновано розпочати переговори щодо вступу, а 12 березня 1999 року вони першими серед колишніх учасників Варшавського договору вступили до НАТО. Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина -- також у минулому учасниці Варшавського договору -- та Словенія отримали запрошення розпочати переговори щодо вступу під час Празького саміту Альянсу 2002 року.

* Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.